

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Subjektivně přisuzovaný význam rodiny a rodinného zázemí ve vztahu k delikventnímu chování u mladistvých.

Subjectively attributed importance of family and family background in relation to delinquent behavior in juveniles.

Vedoucí Práce: Mgr. Jan Kaňák Ph.D

Autor: Jaroslav Koflák

Praha 2023

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce Mgr. Janu Kaňákovi Ph.D., který poskytl potřebné rady a informace nezbytné k jejímu vytvoření. Dále bych chtěl poděkovat všem respondentům za jejich čas a ochotu zodpovědět výzkumné otázky.

Prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci s názvem Subjektivně přisuzovaný význam rodiny a rodinného zázemí ve vztahu k delikventnímu chování u mladistvých, vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Jaroslav Koflák

Podpis:

Anotace

Bakalářská práce je interpretace informací o rodině, delikvenci a jejich společné kontinuitě, jako možné příčiny mladistvé delikvence. Prostředí rodiny tvoří jedince a ten si odnáší z této instituce vzory a normy chování. Na každého mladistvého delikventa může mít rodina jiný vliv. Autor se soustředí na prezentaci rodiny, její struktury a význam jejího působení na mladistvého jedince. Empirická část je konkretizována formou polostrukturovaných otázek, ve kterých tazatel zpovídá respondenty v otázkách vlivu rodiny a jejího zázemí na jejich delikventní činy. To vše za účelem porovnání teoretických konstruktů s realitou.

Klíčová slova

Rodina, rodinné zázemí, delikvence, mladistvá delikvence

Annotation

The bachelor's thesis is an interpretation of information about the family, delinquency and their common continuity, as a possible cause of juvenile delinquency. The family environment forms the individual person, who takes the family institution patterns and norms of behavior. The family can have a different influence on each juvenile delinquent. The author focuses on the presentation of family, its structure and the importance of its influence on the young individual. The empirical part is concretized in the form of semi-structured questions, in which the interviewer questions the respondents about the influence of the family and its background on their delinquent acts. All this is in order to compare theoretical constructs with reality.

Keywords

Family, family background, delinquency, juvenile delinquency

Obsah

Úvod.....	1
1. Vymezení rodiny.....	2
1.1 Definice rodiny.....	2
1.2 Funkce rodiny.....	3
1.3 Typy rodin.....	7
1.4 Charakteristiky problémově zatížených rodin.....	8
1.5 Rizikové faktory rodiny.....	12
2 Delikvence.....	13
1.1 Definice delikvence.....	14
2.3 Mladiství delikvent.....	14
2.4 Riziková mládež.....	15
2.5 Poruchy chování.....	16
3 Kriminalita a delikvence v rodině.....	18
3.1 Kriminalita v rodině.....	18
3.2 Delikvence v rodině.....	19
4 Výzkumné šetření.....	26
4.1 Metodologie a výzkumná strategie.....	26
4.1.1 Metoda sběru dat.....	26
4.1.2 Metoda analýzy dat.....	27
4.1.3 Výběr a představení respondentů.....	28
4.2 Výstup Výzkumu.....	30
4.2.1 Identifikované kategorie.....	30
4.3 Diskuze.....	37
Závěr.....	39
Seznam literatury.....	41
Internetové články.....	43

Seznam zkratk

ZVO – základní výzkumná otázka

ADHD - attention deficit hyperactivity disorder (porucha pozornosti s hyperaktivitou)

ADD - attention deficit disorder (porucha pozornosti)

Úvod

Cílem této práce je odpovědět na základní výzkumnou otázku, a to tedy, Subjektivně přisuzovaný význam rodiny a rodinného zázemí ve vztahu k delikventnímu chování u mladistvých? Delikvence, mladistvých je proti společenský jev, který nese jasně dané znaky. S mladistvou delikvencí se můžeme setkat každý den, ať už se jedná o zneužívání návykových látek, ničení veřejného nebo i soukromého majetku, krádeže, šikanu a jiné projevy agrese. Mladiství delikventi mohou dále napadat své okolí verbálně či fyzicky. Mladistvá delikvence může být také první krok k tomu, aby se jedinec v následujících letech dal na dráhu zločinu. *“Delikventní skutek a celý jeho průběh působí v některých případech na zločince jako afrodiziakum, pro jistou chvíli totiž integruje jeho často zcela rozpolcenou psychiku jako by podle parafráze **proviňují se tedy jsem!**”*¹

V konceptuální části této práce nejprve bude uvedeno, co vlastně rodina je a jak literatura tento pojem definuje. Následovat budou její funkce, typy, rizikové faktory a rizika které, rodina může nést a tím ovlivňovat své členy. Následně bude definována delikvence jako taková. Bude uvedeno i kdo vlastně mladistvý delikvent je a jak ho definuje zákon. Uveden bude i popis rizikové mládeže a také poruchy chování které, mohou s mladistvou delikvencí souviset. Následně bude uvedeno, jak se projevuje kriminalita a delikvence v rodině a v jaké interakci je s jejími členy. Zmíněn bude i výzkum ISDR - 3 který, se rodinou a jejím vlivem na mladistvou delikvencí zabýval a pomůže nám tak nastínit zajímavé informace k tomuto tématu.

Empirická část této práce bude zkoumat, zda rodina a její zázemí má vliv na mladistvou delikvencí a zda fakta, která jsou uvedena v konceptuální části, shledáme i ve výzkumném šetření. Představena bude cílová skupina zkoumaných osob, metodologie, výzkumné otázky, a informace o respondentech, kteří pro výzkum poskytovali potřebné informace.

¹ NOVOTNÝ, Petr. Epidemie delikvence. 1. Liberec: Dialog, 2006. ISBN 80-86761-45-2 str.38

1. Vymezení rodiny

Určit přesnou definici je složité. Je nespočet pohledů, variant a způsobů soužití, které tvoří uskupení a jejich členové je nazývají rodinou. Každá kultura nahlíží na rodinu jinak. V každém vědním oboru je rodina definována také jinak. Každý člověk ať už chce nebo ne se do „rodiny“ narodí a nemůže si ji vybrat. Rodina je společenství, ve kterém by se její členové měli cítit bezpečně a vztahy mezi nimi by měli mít pozitivní hodnocení. Vztahy v rodině jsou někdy tíživé a komplikované, udržet je zdravé a funkční dá hodně úsilí. Jsou zde důležité znaky, jakožto vzájemný respekt, empatie, ohleduplnost, trpělivost, podpora a mnoho dalších. V literatuře jsou popsány různé definice rodiny. Pod pojmem rodina si většinou představíme otce, matku a děti. Případně k tomu patří ještě rodiče jedinců, kteří založili rodinu. Také záleží, v jakém rodinném zázemí jedinec vyrůstal, protože model výchovy, reakce v rodině a hodnoty se někdy přebírají do budoucna a né vždy mohou být ku prospěchu.²³

1.1 Definice rodiny

Sociologický pohled prezentuje rodinu jako soubor lidí spojených krevním poutem manželským svazkem nebo adopcí. Rodina spolu sdílí zodpovědnost a péči o její členy. Vytváří prostor pro zabezpečení biologického přežívání, rozumového a citového vývoje.⁴

V Pedagogickém slovníku je uvedena rodina jako nejstarší společenské uskupení. Poskytuje a vytváří emocionalitu, vztahy, hodnoty a postoje. Plní významné a potřebné výchovné cíle, a to spolu se školou.⁵

Z právního hlediska, rodina nese významné hodnoty a vyjadřuje etické a ekonomické hledisko rodinných vztahů. Nenese žádné právní povinnosti, je pouze právem chráněna a upravuje vztahy jejích členů.⁶

Uvedl jsem několik definic z různých vědních oborů, ve všech vidíme stejné znaky, a to že rodina je skupina lidí která nese určité náležitosti.

² BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. Predikce vývoje pachatele. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie. ISBN 978-80-7338-075-5.

³ DUNOVSKÝ, J. a kol.: Sociální pediatrie. Grada – Avicenum, Praha 1999, 279 str. ISBN 80-7169-254-9.

⁴ SEKOT, A.: Sociologie v kostce. Paido, Brno 2006, ISBN 80-7315-126-X.

⁵ PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8

⁶ MADAR, Zdeněk a kol. Slovník českého práva. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-377-7

1.2 Funkce rodiny

Na rodinu jsou kladeny velké nároky, zabezpečuje své členy a snaží se plnit základní funkce. Rodina by měla být útočištěm k okolnímu světu a institucí na niž se můžeme obrátit v nepříznivých životních situacích. Dle autorů uvádím několik základních funkcí, které se v rodinách vyskytují.

- **Biologicky – reprodukční** – tato funkce zahrnuje sexuální život partnerů. Je významná pro společnost, jelikož rozšiřuje základní jednotku společnosti, kterou je rodina. Touto funkcí se rodina rozšiřuje a upevňuje tak sociální status. Pro vývoj společnost je nepostradatelná.⁷
- **Ekonomicky – zabezpečovací** - Ekonomicko zabezpečovací funkce rodiny má za účel ekonomicky a materiálně zabezpečit rodinu. Zabezpečit bydlení, stravu, ošacení a veškeré náklady spojené s potřebami člověka. Poruchy této funkce mají za následek nedostatek hmotných statků a celkového zabezpečení rodiny.⁸

Tato funkce má několik aspektů. Spočívá v začlenění rodinných příslušníků do rozvoje ekonomické sféry. Rodina disponuje určitými finančními a materiálními prostředky, které využívá a případně investuje. Přispívá ke stabilitě ekonomického systému. Rodiče jsou odpovědní za její finanční zabezpečení. Plnohodnotný vývoj dítěte zajišťují rodiče.⁹

- **Ochranná** – chrání členy rodiny a zajišťuje jejich potřeby, péči a bezpečí.¹⁰

Další potřeby jako jsou přijetí a láska, uznání, podpora, zázemí, jistota, bezpečí a pochopení. Nezbytné pro vývoj dítěte a vyrovnanost každého člověka, jsou tyto hodnoty nezbytné. Je důležité mít pro dítě dobré citové zázemí bez něj se rodina stává patologickým prostředím. Pozitivní emocionální atmosféra v rodině se promítá ve všech aspektech rodinného života.¹¹

- **Výchovná** - podstatnou část výchovy dnes zajišťuje škola ale i přesto je tato funkce velmi podstatná. Výchovná funkce má v náplni výuku dítěte a jeho schopností, jak

⁷ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

⁸KRAUS, Základy sociální pedagogiky.

⁹ STŘELEČ, Stanislav. Rodina jako výchovný činitel.

¹⁰KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky

¹¹ STŘELEČ, Rodina jako výchovný činitel.

čelit nepříznivým situacím a jeho přípravu na plnohodnotné zařazení do společnosti. Přípravuje dítě na praktický život.¹²

Výchovná funkce představuje více odpovědnosti ve smyslu úspěšnosti ve vztahu k výchově dítěte. Extrémy ve výchovných stylech představují je rizika z hlediska deviantního chování. Výzkumy ukazují že značná část 9 mě chovajících se dětí vyrůstala v rodina kde byl aplikován liberální přístup. Dítě není zvyklé na dodržování pravidel, příkazů, zákazů a jejich respektování. Je také ale prokázáno že tvrdá. když chci plína a projevy rodičů které se jeví jako agresivní mohou vést ke stejným projevům u dítěte.¹³

- **Rekreačně - relaxační** - je důležité trávit společné chvíle s rodinou. Každá rodina by měla spolu trávit čas a také se na chvíli oprostít od všedních povinností zrelaxovat a dopřát si trochu zábavy. Čas věnovaný dítěti a celkově rodině je potřebný k upevňování rodinných vztahů.¹⁴
- **Emocionální** – emocionální funkce spočívá v utváření citového zázemí, bezpečí, jistoty, lásky a porozumění pro všechny členy rodiny. Je o citech a důvěře mezi rodiči a dětmi. Ovlivňuje rozvíjení lidské emocionality.¹⁵

Při selhání těchto funkcí by mohlo dojít k poruchám chování u jejich členů, a to především u dítěte. Velmi závažným úkolem rodiny je zastat správnou funkci kvůli výchově dítěte. Když jde o funkci rodiny nejde jen o partnery ale především o vývoj dítěte. Funkce rodiny jsou velice složité a samozřejmě zastávají daleko více aspektů. Je zaznamenán široký počet situací a možností kdy se nesprávná funkce rodiny může podepsat na chování dítěte a jeho rozvoji.

Helus uvádí: „Zamysleme se nyní nad nejdůležitějšími sociálně psychologickými funkcemi rodiny, jejichž realizace má zásadní význam pro zdravý vývoj dítěte pro jeho úspěšnou socializaci. Vyčleníme jich zde deset. Některé z nich se vážou převážně jenom na určitý věk, kvalitou své realizace však ovlivňují další vývoj jedince. Jiné mají sice trvalou platnost, mění se však s přechodem jedince k vyšším vývojovým stádiím svou konkrétní po

¹²KRAUS, Základy sociální pedagogiky.

¹³ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-226-2,

¹⁴ KRAUS, Základy sociální pedagogiky.

¹⁵ Tamtéž

dobu. Všechny dohromady ale vytváří podobu rodiny, kterou budeme označovat jako rodinu funkční.“¹⁶

Rodina by měla uspokojovat základní primární potřeby dítěte v jeho raných stádiích.

Jde o uspokojování biopsychických potřeb jako jsou např. strava, pohodlí, pohyb, bezpečí, pravidelný životní rytmus a láska. Můžeme říci, že veškeré znaky, co by měla rodina obsahovat. Dítě chce mít co nejvíce společného s rodinou, a tudíž jde o jakýsi rozvoj dítěte. U dítěte bývají stále stejní lidé, kteří k němu zastávají individuální přístup. Když se u dítěte lidé střídají a zázemí není stabilní a životní rytmy se naruší může to narušit i jeho vývoj a jeho rozvoj se aktualizuje v menší míře.¹⁷

Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické příslušnosti dítěte. To znamená potřebu domova. Potřebu osoby, se kterou se dítě může identifikovat, potřeba příslušnosti a důvěřivosti vůči těmto osobám, vkládá se pak do jejich péče bez jakýchkoliv obav a zábran. Je to základní kámen k tomu, aby si dítě uvědomilo že patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Toto povědomí obsahuje výrazný impuls ke správnému rozvoji a je základem k integraci mezi další lidi.¹⁸

Rodina poskytuje dítěti již od raného věku prostor pro jeho projev, seberealizaci a kooperaci s druhými.

Seberealizace, vlastní projev a uvědomění si sebe sama je samozřejmě pro mladého jedince velice důležité. Uvědomit si sebe jako aktéra, tedy původce událostí, který se tak svým jednáním sblíží s lidmi a s okolním světem a obohacuje tak tím svůj život a život ostatních je potřebné a nezbytné pro další vývoj.¹⁹

Rodina uvádí také dítě do vztahu k věcem, které rodina vlastní a používá. Zařízení domácnosti přístroje a nástroje, věci, jež tvoří domov a mají své skryté významy.

Samozřejmě tu jde i o předání hodnot a určitého chování k hmotnému majetku, který by se měly chránit. Spadají sem i bezpochyby prostory ve kterých rodina pobývá.²⁰

„V době, kdy děti dospívají začínají se také někdy podílet na provozu rodinného hospodářství.“²¹

¹⁶ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1168-3. str.149

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž

²⁰ Tamtéž

²¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9. str. 11

Rodina určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce nebo dívky. Uvědomění si svého genderu a jeho obsahu. Tomu napomáhají vzory v rodině. ²²

Již v předškolním věku se dítě učí mnoha činnostem, které nejsou závislé na jeho pohlaví, učí se také vlastní sexuální roli a pro tuto roli, je podstatnou podmínkou úspěchu dobře přijímaný rodičovský vzor. Společensky kompetentní ženou se těžko stane dívka, nemá-li v dětství na očích mateřský vzor. To samé správné mužské chování, nebude-li v rodině vystaven autoritě otce nebo jiného muže, bude se chlapec těžko orientovat v tom jaké je správné mužské chování. Pro utváření sexuální role je také podstatný i kontakt s rodičem opačného pohlaví. ²³

Rodina také poskytuje dítěti přirozené vzory a příklady. Matka a otec je utvrzují skrze lásku. Dítě se do nich vcítuje v nejrůznějších situacích a napodobuje je. Dítě tak vidí jejich osobnost, uvědomuje si ji a také po ní touží. ²⁴

„Předurčuje jeho osobní vývoj jeho vztahy k jiným skupinám lidí rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává– sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“²⁵

Rodina v dítěti předává důležité životní hodnoty jakožto ohleduplnost, zodpovědnost, úctu a hodnotu povinností které k životu patří. Děje se tak zapojováním dítěte do společných činností a rodinného kolektivu. ²⁶

Rodina předurčuje vývoj osobních vztahů dítěte k jiným skupinám a orientuje jej na určité hodnoty. Poskytuje mu podporu a sociální dovednosti bez kterých by se dále dospělosti neobešlo. ²⁷

Rodina otvírá dítěti příležitosti mezigeneračních vztazích a tím proniknout do pochopení lidí různého věku, založení a postavení. Rodina zapojuje dítě do širších vztahů nejen s rodinou a tím ho také socializuje. ²⁸

²² HELUS, *Sociální psychologie pro pedagogy*.

²³ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť* str. 9

²⁴ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*.

²⁵ MATOUŠEK, *Rodina jako instituce a vztahová síť* str. 9

²⁶ HELUS, *Sociální psychologie pro pedagogy*.

²⁷ MATOUŠEK, *Rodina jako instituce a vztahová síť* str. 9

²⁸ HELUS, *Sociální psychologie pro pedagogy*.

Rodina je prostředím kde se nám dostane pochopení kde se jako člen rodiny můžeme svěřit, budeme vyslyšení dostaneme radu a pomoc. Tato funkce rodiny má význam po nástupu dítěte do školy, kdy začíná období nezdarů, neúspěchu a krizí jako důležitý zdroj utváření jeho osobnosti, hodnot a postojů. Instrukce rodiny dává mladému jedinci pocit zakotvení a vytváří tak tvář budoucnosti, obavy a nejistoty se díky chápání rodinného zázemí lépe překonávají.²⁹

1.3 Typy rodin

Dle Lovasové rozeznáváme čtyři základní typy rodin podle jejich funkčnosti a vlivu na dítě.

- **Rodina funkční** – Funkční rodina, jak plyne z názvu nevykazuje žádné poruchy funkcí. Není ohrožen vývoj dítěte a rodina je schopna řešit vznikající problémy sama. Konflikty samozřejmě ve funkční a rodině můžeme zaznamenat, ale rodiče jsou schopni, je vyřešit diplomaticky a bez následků.
- **Rodiny problémové** – V problémové rodině se vyskytují problémy, které ale nenarušují celkový koncept rodiny a vývoj dítěte. Rodina je schopna sama řešit tyto situace, případně pomáhá širší rodina nebo se rodině dostane podpora zvenčí. Může zde pomoci poradenská činnost sociálních pracovníků. Vnější intervence většinou bývá jednorázová nebo krátkodobá.
- **Rodiny dysfunkční** – V dysfunkční rodině můžeme pozorovat značné poruchy široké škály funkcí. Tyto poruchy již mají vliv na celkové fungování rodiny a na správný vývoj dítěte. Rodina již svou situaci není schopna řešit sama, na radě je odborná pomoc a sanace rodiny. Důležité je vyzorovat do jaké míry podporovat rodinu a kdy je potřeba již zasáhnout ve prospěch dítěte.
- **Rodina afunkční** – U afunkční rodiny můžeme zaznamenat poruchy v takové míře, že není schopná obstát v základních funkcích rodiny. Tato rodina již není schopna fungovat sama a zde nepomůže ani sanace rodiny. Taková rodina dítěti škodí a může mít za následek i újmu na zdraví dítěte. V tomto případě je již nutno odebrat dítě v jeho zájmu.³⁰

„Nikdo, kdo uvažuje o rodině nebo s ním dokonce pracuje, by neměl přehlížet biologickou zakotvenost rodičovského i partnerského chování. Si vizi civilizační trendy mohou naši

²⁹ Tamtéž

³⁰ LOVASOVÁ, Lenka, Rodinné vztahy, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, ISBN 80-86991-66-0

*biologickou podstatu potlačovat, mohou ji i mrzačit, ale tato podstata se přesto bude prosazovat v poruchách zdraví jednotlivců i dysfunkcích rodiny. „*³¹

1.4 Charakteristiky problémově zatížených rodin

Helus uvádí i pohled učitele, který je ve styku s mladistvými jedinci skoro každý den a vnímá jejich chování. Jedince je formován vlivem rodiny, učitel tedy může zpozorovat odraz rodinného zázemí.

*„Funkční rodiny s přechodnými problémy a problémové rodiny jsou natolik časté, že každý učitel by měl být zevrubněji informován o příčinách a projevech jejich těžkostí, aby mohl být oporou pro jejich děti i rádce rodičů, zpravidla ochotných mu naslouchat. V této kapitole se omezíme na charakteristiku jejich devíti typů, se kterými se víceméně běžně setkáváme. Učitel může v těchto případech poskytnout účinnou pomoc: přinejmenším ale musí dbát, aby žákovi nesnížil jeho beztak již svízelnou situaci svou vlastní necitlivostí. „*³²

Nezralá rodina

V populaci se můžeme setkat s rodinami které přivedou dítě na svět a jsou nezralé. Nejsou připraveni na tuto roli a dítě může být touto skutečností poznamenáno. Mnohdy můžeme také zaznamenat, že dítě je nechtěné a vnáší tak mezi rodiče jisté napětí a nelehký úkol. Nezralost se odráží například v citové oblasti. Když nejsou rodiče citově vyzrálí, jednájí afektivně a vznětlivě tak těžko dítěti poskytnout něhu a klidné pohodové prostředí. Nezralost působí negativně v životě dítěte, pokud se nezralost podaří překonat a mladá dvojice najde sebe sama a to i např. v přidání vyššího smyslu života výchově, nemusí zanechat na vývoji dítěte následky. Každý z nás někdy potkal nezralé rodiče, kteří jednájí ve svých životech poněkud lehkomyšlně a nevytváří podnětné a prosperující prostředí pro dítě. Jejich chování a hodnoty můžou býti ještě nastaveny takovým směrem, že výchova dítěte může velice utrpět. Jejich přístup k povinnostem, životním cílům a skutečnosti že jsou spíše zvyklí že někdo pečuje o ně tomu také přispívají. Nemluvě o partnerských vztazích a jejich chvilkových vzplanutích.³³

³¹ MATOUŠEK, Rodina jako instituce a vztahová síť. str.15

³² HELUS, Sociální psychologie pro pedagogy. str.153

³³ Tamtéž

*Jen psychicky nezralí rodiče logicky produkuje ještě nezralejší děti, statistickou brutalitu tohoto eskalujícího procesu pak v podstatě nelze zastavit.*³⁴

Přetížená rodina

V některých rodinách nepostrádají rodiče zralost mají o výchovu upřímný zájem, o děti pečují a milují je, ale přesto může dítě strádat. Důvodem je přetížení otce nebo matky. Záleží, do jaké míry jsou schopni rodiče čelit problémům, a přitom udržovat správný chod a optimismus. Rodiče také mohou dospět k závěrům, že jsou k ničemu. Rodina může být přetížena konflikty mezi jejich partnery, konflikty v zaměstnání, se sousedy nebo s příbuznými. Přetíženost může být způsobena narozením dalšího dítěte nemocným členem rodiny, citovým strádáním nebo problémy v ekonomických sférách.³⁵

Ambiciózní rodina

Ambiciózní rodina má předpoklady k vytváření solidního zázemí pro rozvoj dítěte. Problém může nastat při pohlcování rodičů jejich vlastními potřebami na úkor dítěte. Na jejich žebříčku hodnot je výše zaměstnání, vlastní úspěšnost, vyniknutí ve sportu, cestování a vysoký materiální standard. Rodiče si často děti kupují a kompenzují tím tak čas který nemůžou věnovat dítěti. Kupují si tak lásku soucit a vyplňují tím veškeré potřeby dítěte. Děti z těchto rodin pocítují že jim něco chybí, ale neví co. Tento přebytek darů a materiální nadstandard může v dítěti vyvolat tu samou dravost v tomto směru a může tak svést dítě i na scestí.³⁶

*„Pro „ambiciózní“ rodiny je typičtější aktivnější přístup, častěji diskutují s dítětem o jeho budoucích plánech. V rodičovských představách o budoucím profesním uplatnění dítěte převládá důraz na společenský význam a uznání.“*³⁷

Perfekcionistická rodina

Pro tuto rodinu je typický nátlak na vysoké výkony dítěte. Je vyžádáno vykazovat perfektní výsledky a být lepší než druzí. Požadavek, aby dítě plnilo své povinnosti co nejlépe bylo spolehlivé a pilné je zde prezentováno přehnaným způsobem. Od dítěte je žádáno více než je schopno zvládnout, je natlačeno do zájmu, ke kterým nemá žádný vztah a také sním není

³⁴ NOVOTNÝ. Epidemie delikvence, str.31

³⁵ HELUS, *Sociální psychologie pro pedagogy*.

³⁶ Tamtéž

³⁷ ŠPAČEK, Ondřej, Jiří ŠAFR a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. Rodiče a výchova 2010: Závěrečná zpráva z výzkumu., https://is.muni.cz/el/ped/podzim2013/SP7MK_MTO2/46631648/Text_A_JEN_DO_STRANY_8_Rodice_a_vychova.pdf [online]. 2010 [cit. 2023-04-20].

jednáno s ohledem na jeho možnosti. Dítě je tak v permanentní zátěži kvůli přílišným nárokům. Selhání je pro rodinu, a i pro dítě bráno jako katastrofa, a to otrásá sebejistotou, důvěrou, demoralizuje je, vštěpuje pocit selhání a tím nastává pocit disharmonie mezi ním a rodiči, protože když nastane selhání je to pro rodinu nepřijatelné a tím pádem je zde velké pnutí a nepříznivá atmosféra pro jeho vývoj.³⁸

Autoritářská rodina

„Autoritářský styl výchovy je charakterizován vysokými nároky, ale nízkou vnímavostí a vřelostí ze strany rodičů“³⁹

Autoritářskou rodinou bývá označována rodina jejíž vztahy k dítěti/mladistvému jsou na základě příkazů a zákazů. Rodiče tak dirigují život dítěte a nenechají ho tak samostatně rozhodovat. Stěžují tak projev spontánního chování a míru samostatnosti. Chování v rodině může mít vliv na možnosti seberealizace kvůli možné frustraci dítěte. Mohou se projevit sklony k apatii, nezáměr a pozdržení jakékoliv iniciativy. Dítě dále může vykazovat výbuchy vzteku, může být agresivní, nenávistné asociální a negativní vůči jakékoliv společenské autoritě. Tyto rodiny vyžadují poslušnost a dopouštějí se vůči dětem i šikanování. Dítě často nechápe důvody a smysl výchovných požadavků, rodiče při neplnění jejich nároků většinou přecházejí rovnou k hrozbě trestu. To v jedinci indikuje negativní pocity jako vztek, nenávisť, lítost, zoufalství a ztrátu jakýchkoliv sympatií vůči rodičům. Tresty mohou být na hranici týrání, dítěti je vštěpováno že mu prospívají a podporují výchovnou důslednost, toto může lámat osobnost dítěte. Dochází pak k masivnímu potlačení jakékoliv touhy rozvíjet se jako osobnost, ukazují se silné agresivní výlevy, vybíjení vzteku na druhých, na předmětech a na slabších okolo sebe. Zdrojem rodinného autoritářství může být pouze jeden člen rodiny.

Protektionistická rodina

Tato rodina přehnaně vyhovuje požadavkům dítěte. Jsou tři základní formy tohoto chování. Protekcionismus útočný, ofenzivní, rodiče přihlíží vždy ve prospěch dítěte. Pak tu máme protekcionismus kde rodiče zastávají trpitelské postoje spolu s dítětem, ve světě vidí jistou nepřátelskou sílu a drží si názor že, ubližuje jejich dítěti. Poslední je postoj, ve kterém rodiče chtějí vyhovět, vše usnadnit a posloužit. Dítě je v pozici diktátora.

³⁸ HELUS *Sociální psychologie pro pedagogy*..

³⁹ CABLOVÁ, Lenka a Michal MIOVSKÝ. RIZIKOVÉ A PROTEKTIVNÍ FAKTORY V RODINĚ, KTERÉ PREDIKUJÍ UŽÍVÁNÍ ALKOHOLU U DETÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH/Risk and protective family factors predicting alcohol use among children and adolescents. Československá psychologie [online]. Praha: Institute of Psychology, Academy of Science, 2013, 57(3), 255 [cit. 2023-04-19]. ISSN 0009-062X.

Rodina nadměrně Liberální a improvizující

V tomto případě projevuje narušení nedostatkem řádu. Rodiče dítěti věří že je schopno se samo rozhodnout a důvěřují mu. Dítě má tak velkou přemíru volnosti, se kterou neví, jak pracovat, může u něj propuknout lenost, sklon k pochybným zábavám, asociální sdružování, egoismus a sobectví. Problémy, které z tohoto přístupu můžou vzniknout bývají často podceňovány.

*„V individualistické rodině jsou rodiče přesvědčeni o tom, že každý člen rodiny by měl být schopný se rozhodnout, ale na rozdíl od akceptující rodiny projevují rodiče v této rodině jenom malý zájem o komunikaci s dětmi i o jejich názory a hodnoty. U individualistické rodiny dochází k citové separaci většiny jejích členů“.*⁴⁰

Odkládající rodina

Problém v této rodině se vyskytuje při přetížení nebo jakékoliv vleklé krizi. Rodina odkládá své dítě při jakékoliv příležitosti. Nejprve pomáhá širší rodina s tím, že si chce užít dalšího člena rodiny a odlehčit tak rodině. Problém nastává, když rodiče dávají dítě každému, kdo je ochoten se postarat. To narušuje citové zrání a komplikuje se tak vztahu k vlastním věcem, domovu a povinnostem. A může zde vzniknout deprivanční syndrom, citové strádání a nesprávné vytváření sociálních návyků. Dítě může mít také pocit, že o něj nikdo nestojí.⁴¹

Přesto se ale uvádí že *„podpůrná síť mladé rodiny se zhušťuje v době narození dětí a nejvýznamnější úlohu vnímají blízcí příbuzní na prvním místě matka mladé matky. Přivést tu vážné nemoci v rodině nebo při narození dítěte s vrozenou vadou se velikost a kvalita podpůrné rodinné sítě považuje za ukazatel adaptace rodiny na tuto náročnou situaci scvrkávají se síť je vždycky neblahým znamením.“*⁴²

Disociovaná rodina

Je charakteristická tím že jsou vážně narušeny vztahy v rodině a jejich rozvoj. Vztahy můžeme mít vnitřní a vnější. U vnějšího typu se rodina izoluje od vnějšího okolí. Projevuje se omezením kontaktu s jinými rodinami, přáteli, příbuznými a sociálními

⁴⁰ SIRKOVSKÁ, Monika. Modely rodiny a šťelý výchovy. *Slovenský národopis* [online]. Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, 2011, 59(3), 282-300 [cit. 2023-04-19]. ISSN 1335-1303.

⁴¹ HELUS, *Sociální psychologie pro pedagogy*.

⁴² MATOUŠEK, *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str.84

skupinami. Rodina je uzavřená a nerada vystupuje z této zóny. Tento druh asociace může být způsoben negativními zkušenostmi s okolním světem. Příčinu často nalezneme v určitém psychickém narušení některého z členů rodiny. Nebo v držení se tradic ve výrocích např. na základě výroku nikomu nevěř. Dalším narušením rodiny může být zvýšená konfliktovost. Může dojít k tomu, že sklon k izolaci a ke konfliktům, nastane, když se okolí snaží nějak proniknout do rodiny s upřímným zájmem o zdraví dítěte, které může být tímto způsobem ohroženo na vývoji. Disociace rodiny může navozovat v dětech a mladistvých zkreslené pojetí světa a společnosti. Členové rodiny mohou vidět společnost tak že je potřeba se před ní chránit nebo naopak. Děti mohou tímto vlivem narušit svůj prožitkový svět a jeho interakci s okolím, dítě má poté řadu problematických rysů a tato jeho pozice vytváří podmínky pro asociální nebo antisociální vývoj.

Vnitřní disociace je na základě vztahů v rodině. Vzájemné kontakty jsou mezi členy rodiny oslabené, členové se věnují pouze svým činnostem a ostatní je moc nezajímají, jsou jim lhostejní. Vztahy postrádají hlubší zájmy a dítě tak může citově strádat. Mezi jednotlivými členy rodiny můžou nastat konflikty a pak panuje v rodině neustálé napětí. Členové rodiny mezi sebou intrikují a děti mají strach z rozpadu rodiny. Vnitřní konfliktovost může vést fyzickému napadení. V disociované rodině se můžeme setkat s nepříznivými jevy jako je například alkoholismus, nevěra nebo zanedbávání domácnosti. Dítě je vystaveno všem těmto faktorům, a to může dítě ohrožovat ve vývoji.⁴³

Rodina se může stát zdrojem vzniku různých psychických problémů a následně i sociálně patologických jevů.

Problémy lze souhrnně označit jako poruchy rodičovské role. Tyto problémy zvyšují míru vzniku sociálně patologického chování, nefunkčnost, či ztrátu rodiny. V rodině plní jedinec své role uspokojuje své potřeby, včetně potřeb sounáležitosti, lásky a seberealizace. K poruše funkcí rodiny a jejímu rozpadu dochází v souvislosti s deviantními patologickým chováním (závislost, delikvence apod.).⁴⁴

1.5 Rizikové faktory rodiny

Na delikventní a kriminální chování mohou mít vliv jisté rodinné faktory jako například:

⁴³ HELUS, *Sociální psychologie pro pedagogy*.

⁴⁴ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0. str.156

- Rodiče kriminální a antisociální
- Rozsáhlá velikost rodiny
- Rodičovské způsoby výchovy, nedostatečná supervize, nedostatečná disciplína, emoční chlad, zavržení/odmítnutí a nízká rodičovská spoluúčasť s dítětem.
- Tělesné a sexuální zneužívání nebo zanedbávání
- Narušené/porušené rodiny⁴⁵

Další rizika uvádí Mühlpachr:

- Deficitní struktura rodiny, kde chybí jeden z rodičů, většinou otec.
- Funkcionální poruchy rodiny. Základní funkce rodiny nejsou naplněny a vzniká zde napětí mezi rodiči, které se odehrává před dětmi a s tím je spojena absence správného chodu domácnosti.
- Narušené vztahy s matkou, v rané fázi života je dítě odloučeno od matky patří sem i úplná absence matky.
- Nepříznivé emocionální klima, chladné chování a s ním provázaná citová deprivace.
- Negativní rodičovské vzory jako alkoholismus, vulgarita otce a nepříznivé chování matky.
- Porušení harmonie mezi náročností a laskavostí vůči dítěti
- Nízký socioekonomický status rodiny, kdy nepříznivá situace v tomto směru má vliv na morálku dítěte.
- Nezpůsobilost rodičů docílit integrity citového a racionálního chování a harmonie se společensky přijímaným chováním.⁴⁶

2 Delikvence

Termín delikvence pochází z latinského slova delinquere, které se překládá jako provinit se.

V této kapitole si přiblížíme, co vlastně delikvence je, jak tento termín vznikl a na jaké faktory se při posuzování delikvence berou ohledy. Následně i rizikovou mládež, jak vzniká a s ní spojený výskyt poruch chování.

⁴⁵ BLATNÍKOVÁ Predikce vývoje pachatele..

⁴⁶ MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008, Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 978-802-1045-507. str.148-149

1.1 Definice delikvence

Delikvence je způsob chování, který odporuje platným právním ale i společenským normám místa kde se delikvent nachází. Jsou to tedy „*Všechny typy jednání mládeže, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků, ve stejném smyslu se užívá výraz delikventní chování mládeže.*“⁴⁷ Delikvencí se označuje páčání trestních činů, přestupků a jiných deliktů. Tento pojem se zavedl v USA pro odlišení trestné činnosti dospělých od mladistvých a dětí. Je to porušení zákona ovšem ne v takové závažnosti, aby jedinec byl společností zavrhován. Zahrnuje také činy, posuzované kvůli nízkému věku jako nekriminální. V delikvenci se bere ohled na několik základních faktorů.

- Věk – v určitém věku je kontrola na jedincem složitá a vzrušení z činu lákavé
- Pohlaví – muži a jejich maskulinní hodnoty jsou více blíže k delikvenci
- Sociální původ – pachatelé bývají často z nižších tříd, když opomeneme činy tzv. Býlích límečků
- Místo činu – ve velkoměstech bývá delikvence častější⁴⁸

2.3 Mladiství delikvent

Mladistvým delikventem bychom mohli označit osobu, která je podle definice delikvence v mladistvém věku a páchá činnosti, které jsou v nesouladu se společenskými a právními normami.

Mladý člověk prochází kognitivními sociálně emocionálními a biologickými změnami a toto období je pro něj většinou konfliktní a bouřlivé. V tomto období převládá snaha o osamostatnění a zároveň mladiství jedinec touží po začlenění a získání určitého postavení v kolektivu. Mladistvý je citlivý, jak ho okolí vnímá a rodiče si neuvědomují že tresty a můžou vyvolat pocity méněcennosti a poruchy sebehodnocení.⁴⁹

Pojem mladiství většinou vymezujeme v právní sféře kvůli postihům a posuzování osoby, která je mezi dítětem a dospělým. V zákoně č. 218/2003 Sb. V první části §2 se píše že mladiství delikvent je ten, „*kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a*

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-825-8.str.311

⁴⁸ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0

⁴⁹ ČONKA, Peter a Andrea ČONKOVÁ. Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevencie. Pedagogika (Trnava) [online]. Slovak Educational Research Society, 2015, (3), 160-175 [cit. 2023-04-20]. ISSN 1338-0982.

nepřekročil osmnáctý rok svého věku; má se za to, že mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku".⁵⁰

2.4 Riziková mládež

Problémová mládež, ohrožená mládež, riziková mládež tak to lze označit skupiny mládeže u kterých se v průběhu dospívání vyskytla porucha v chování. Příčinou poruchy chování jsou biologické, psychické, sociální a kulturní vlivy, které nepříznivě ovlivnili vývoj jedince a ohrožují ho ve zdravém sociálním i psychickém vývoji toto chování je pro mladistvého ohrožující. Nepříznivé chování mládeže souvisí s etapou psychosociálního vývoje s tím je spojeno hledání identity a psychické, biologické, sociální a profesionální vyzrání. Rizikové chování je ovlivněno rodinou, partnery a společenskými oblastmi, jejich sociálními rolemi a nepříznivými vlivy. Období dospívání je charakterizováno procesem sociální a profesionální vyzrání, kterou mládež může vnímat jako zátěž, v tomto období usilují o dodělání studia, finanční nezávislost, vlastním bydlením a připravují se na povolání. Rizikové faktory jsou ve dvou oblastech, sociální prostředí a chování. Za rizikové chování se považuje například nedostatek pohybu, špatné jídelní návyky, kouření, pití alkoholu, nechráněný pohlavní styk, nehygienické praktiky atd... Jedinec, který kouří marihuanu může být skupinou vrstevníků akceptován, tato skutečnost může vyvolat pocit nezávislosti a zralosti. Takové chování je označováno za rizikové a může sloužit k sociálním a osobním účelům. V případě, kdy mladistvému jedinci nejsou nabídnuty alternativy, které poskytnou podobné uspokojení, těžko budou rizikové chování opouštět. Problematiku mládeže, která je riziková nenalezneme pouze v ní ale spíše ve společnosti, protože pro rizikovou společnost značí postrádání autorit, vliv masmédií, odkázanost na vlastní volbu, nadbytek veškerého zboží a nadprodukcí informací. V této společnosti je přesunuta odpovědnost na jedince a na jeho volby. Jedinci hledají opory mimo rodinné či školní prostředí a disponují málem životních zkušeností. Mladiství se narodí do jistého životního prostoru a daných společenských struktur a vztahu. Strategie, které volí k ovládnutí sociálního prostoru můžou být problémové a rizikové. Problémové chování v jedné oblasti může vést k dalším rizikovým aktivitám. Užívání marihuany může mít za následek korelaci s dalšími výskyty problémového chování. Rizikové chování v dospívání

⁵⁰ BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2. str.6

poukazuje na tři hlavní oblasti. Zneužívání návykových látek zahrnuje požívání alkoholu, nikotinu, marihuany až ke konzumaci tvrdých drog. Dále pak negativní jevy v oblasti psychosociální jako delikvence, kriminalita, agrese, autoagrese a suicidální chování. Jako poslední jsou uvedeny poruchy reprodukčního zdraví, předčasný sexuální život s tím spjaté střídání partnerů, pohlavní nemocí a nechtěná těhotenství. Rizikové chování v období dospívání je celkem obvyklé a důležitou roli v něm hrají emocionální potřeby nezávislosti, uznání a sebepotvrzení. Příčiny nevhodného, a tedy rizikového chování můžeme rozdělit na vnitřní a vnější. Příčiny vnitřní zahrnují vrozené predispozice, řadí se sem poruchy osobnosti, ADHD/ ADD, psychózy, do získaných pak choroby a úrazy. Vnější příčiny rizikového chování pak nacházíme tam kde jedinec žije a v tom, jak na něj toto místo působí. Především jde o vliv rodiny, školy, vrstevníků a dalších sociálních skupin a makroprostředí. U tématu rizikového chování mládeže je výhradně pozornost věnovaná rodině. Nepříznivé sociální prostředí má vliv na delikvenci dětí a mládeže. Dalším z faktorů působící na delikventní chování je neúplná a asociální rodina. Studie zabývající se rizikovým chováním a delikvencí poukazují na to, že tyto osoby měli minimum rodičovského zájmu a emocionálně chladné rodinné zázemí. Pokud rodinné prostředí není místem pro stimulaci vývoje dítěte, v němž prožívá lásku, bezpečí, solidaritu a jistotu, nemůžou se pak vytvářet socializační předpoklady a vlastnosti jako úcta, úžas a schopnost navazovat pozitivní a prospěšné vztahy. Tyto faktory mohou působit na rizikové chování buď přímo nebo ovlivňovat jejich působení.^{51 52}

2.5 Poruchy chování

Poruchu chování bychom mohli charakterizovat jako opakující se a přetrvávající agresivní, a sociální nebo vzdorovité chování. Toto chování by mělo výrazně překračovat sociální chování které je očekáváno od jednice v daném věku a mělo by být viditelně závažnější než běžné dětské zlobení nebo rebelantství dospívajících letech. Může nastat i to že druh poruchy chování může být projevem poruchy psychiatrické a v takovém případě je na místě vyšetření a udělení příslušné diagnózy. Toto chování může mít za příčinu např. rvačky, krutost ke zvířatům a lidem, poškozování majetku, žhářství, lhaní, krádeže, útoky

⁵¹ LABÁTH, Vladimír. Riziková mládež Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Série učebnic pro obor sociální práce. ISBN 80-85850-66-4.

⁵² MATOUŠEK, Oldřich, a kol. Encyklopedie sociální práce. Vyd.1 Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

z domova nebo sebepoškozování. To celé mohou provázet nekontrolovatelné výbuchy vzteku.⁵³

Poruchy chování se mohou objevovat u člověka neurotického, psychopatického a sociálně nepřizpůsobivého. Roli u poruch chování může hrát i např. nižší úroveň intelektu.⁵⁴

Vágnerová uvádí že na poruchu chování má vliv především rodina a tyto faktory:

- neúplnost rodiny
- nízké vzdělání rodičů
- nízké sociálně-ekonomické postavení rodiny
- nezaměstnanost rodičů
- nevhodné výchovné strategie
- nefunkčnost rodiny
- neatraktivní styl rodiny, ve které se dítě nudí, postrádá vzrušení⁵⁵

Klasifikace podle společenské závažnosti

Disociální porucha chování zahrnuje odchylky od chování, které je v dané společnosti považováno za normální. Tyto odchylky můžou být signálem dalšího negativního vývoje nepřiměřeného chování. Mezi projevy tohoto chování patří např. lhavost, zlovyky a vzdorovitost. Tyto poruchy souvisí samozřejmě i s vývojem jedince a s ním spojených životních milníků jako je puberta a škola.

Asociální porucha chování je již nebezpečnější stupeň poruchy jak vůči společnosti, tak i k jedinci, který takto vystupuje. Tato odchylka má trvalejší a závažnější charakter a není zvládnutelná bez specializované intervence, projevy můžeme zaznamenat v záškoláctví, útěcích a závislostech na psychoaktivních a návykových látkách.

Antisociální porucha chování. Při této poruše chování již vidíme že projevy antisociální poruchy jsou již zaměřeny na protispolečenské chování, které porušuje normy a veřejné

⁵³ Mezinárodní klasifikace nemocí. *MKN-10* [online]. 2023 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F91>

⁵⁴ FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 978-807-3870-140.

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5. str.717

zájmy chráněné zákonem. Do této kategorie spadá kriminalita a delikvence jedinců s touto poruchou. ⁵⁶

Vše tedy nasvědčuje tomu že v období dětství a dospívání můžeme v důsledku negativních událostí pozorovat u jedinců, kteří byli vystaveni situacím, jako je týrání, nebo deprivace, snížené adaptační schopnosti. Tyto Faktory mohou na jedinci projevovat neschopností seberealizace ve společnosti. Adaptační potíže mohl mít za následek poruchy chování. K tomuto proti společenskému chování patří delikvence, kriminalita a závislostní chování. ⁵⁷

3 Kriminalita a delikvence v rodině

Mladiství, kteří mají doma rozvrácené rodinné prostředí a nefunkční vztahy mezi členy rodiny mohou tíhnout k tuláctví, malým trestným činům, a to s tím, že mladý jedinec nebere žádný ohled na protizákonný charakter těchto činností. Mladý jedinec má pocit, že někam patří, jelikož byl většinou ve skupině za slabšího a nevýrazného. Trestné činy bývají většinou menší ho rázu. Většinou de v trestných činech pouze o spolupachatelství, kterým si chce jedinec vydobýt respekt. ⁵⁸

3.1 Kriminalita v rodině

Kriminální a antisociální rodiče mají většinou děti které jsou náchylné právě k delikvenci, kriminalitě, nebo k antisociálnímu chování. Odsouzení členů rodiny matky, otce nebo sourozence, bez ohledu na jejich pohlaví, předpovídá odsouzení dalšího člena rodiny. Jakmile se v rodině nachází odsouzený člověk je veliká predikce opakování či nápodoby tohoto chování. U starších sourozenců můžeme predikovat větší sklon ke kriminálním či delikventním činům než u těch mladších. Kriminální a delikventní chování bylo zaznamenáno v Pittsburské studii mládeže. Zatčení rodičů a sourozenců tedy osob, které byli podrobeny studii a následně i sourozenců jejich rodičů a prarodičů předpovídalo další delikventní chování mladistvého člena rodiny. Nejdůležitější osobou v této studii byl otec, zadržení otce předpovídalo delikvenci mladistvého jedince nezávisle na všech dalších zatčených příbuzných. Odsouzení rodiče, nebo staršího sourozence vyústilo také ke spatření tohoto jevu a sklonu k delikvenci a následné kriminalitě. Je známo několik

⁵⁶ FISCHER, Speciální pedagogika.

⁵⁷ FISCHER, Sociální patologie.

⁵⁸ ČONKA. Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevence.

možných vysvětlení, proč jsou sklony k páčání trestné činnosti v určitých rodinách vyšší a přenášejí se z generace na generaci. Může jít o mezigenerační spojitost k rizikovým faktorům. U každé další generace můžeme zaznamenat bydlení v nevyhovujícím prostředí, chudobou, patologické jevy, nebo časnou graviditu u svých rodičů. Také vliv kriminálního rodiče na dětské páčání trestné činnosti může být zprostředkováno prostředím ve kterém vyrůstá a negativními jevy které jej provází. V Cambridgeské studii se ukazuje že v kauzálním spojení mezi kriminálními otci a delikventními syny intervenovala nedostatečná rodičovská péče a dohled. Také to může být zapříčiněno genetickými predispozicemi otce, které přechází na syna.⁵⁹

3.2 Delikvence v rodině

Důležitým úkolem rodiny je dohlížet na své dítě, pokud rodina neplní svou roli způsobem, který se od ní očekává, popřípadě pokud se v ní vyskytují nějaké problémy, a ne zcela standardní situace, může být asociální chování připsáno těmto skutečnostem. Rodina je jednou z možných příčin delikvence, rodina je totiž běžnou součástí kriminologických teorií, a i empirických výzkumů delikvence. Samozřejmě vliv rodiny vůči dítěti postupně s věkem klesá. Významnou roli tak přebírají vrstevnické skupiny. V raných fázích výzkumu delikvence je kladen důraz na socioekonomické poměry v rodině a zvýšená kriminalita byla přikládána jedincům z nižších vrstev. Tato informace je na základě oficiálních statistik. Následná kritika vedla k přehodnocení a přezkoumání deliktů jedinců střední a vyšší vrstvy. Při výzkumech s odstupem času nehráli roli pouze neúplné rodiny ale celkové vztahy v rodině a styly výchovy. Rodinné prostředí bylo vždy při tématu mladistvé delikvence zdůrazňováno. Patří sem dohlížení rodičů nad dětmi a pozitivní vazby v rodině. Rodiče by měli vždy adekvátně reagovat v jakýchkoliv situacích, protože bez adekvátní odezvy by mohlo utrpět formování dítěte. „*Výčet všech různorodých jevů, které mohou mít souvislost s negativním vývojem jedince není pochopitelný možný. Společným jmenovatelem je nevhodný výchovný vliv a vztahy v rodině.*“⁶⁰ Jak bylo už i výše zmíněno děti si neodnáší pouze prosociální vzorce chování, ale i způsoby ovlivňující delikvenci. Děti i mladiství mnohdy osvojují negativní postoje svých rodičů. Rodiče také můžou být zdrojem napětí v rodině, jejich rozvod, nemoc či úmrtí rodiče případně výskyt násilí, může mít za následky delikventní chování mladistvého. Data, která byla nashromážděna

⁵⁹ BLATNÍKOVÁ. Predikce vývoje pachatele.

⁶⁰ FISCHER, Sociální patologie, str.173

„Snyderem a Petersonem ukazují, že rodiče recidivujících pachatelů trestných činů měli v minulosti více potíží s řízením svých dětí, z jejich odrazování od delikventního chování, s rozvíjením jejich prosociálního chování než rodiče dětí, které se trestného činu dopustily jen jednou. Čím hůře jsou rodiče schopni regulovat chování svých dětí, tím dříve se dítě začne chovat kriminálně. Výzkum také prokazuje spojitost mezi násilnou kriminalitou mládeže a násilnickým chováním rodičů vůči dítěti předtím v době jejich dětství mládež, která se proti zákonu proviňuje spíše násilnou trestnou činností (krádežemi, podvody), pochází spíše z rodin, v nichž rodiče jen laxně uplatňovali disciplínu a byla v psychologickém slova smyslu vzdálenější než rodiče agresivních provinilců.“⁶¹ Vliv rodiny na mladistvou delikvenci již u nás byl zkoumán výzkumem ISRD – 2 v roce 2007. Tato teorie však nebyla úplně Ideálním způsobem měřena, a proto došlo k přezkoumání v dalším výzkumu s názvem ISRD – 3 kde došlo k hlubšímu zkoumání a uchopitelnějším výsledkům.⁶² Projekt ISRD– 3 je založen na self - reportovém šetření. Šetření proběhlo mezi žáky 7. - 9. ročníků základních škol, těchto žáků bylo 85 % zbylých 15 % byli žáci víceletých gymnázií, avšak z tohoto výzkumu byly vyloučeni žáci ze speciálních škol. Nyní si představíme některé z výsledků analýzy ISDR - 3.⁶³

Jak jsem výše zmínil rodinné zázemí a socioekonomický status rodiny může mít vliv na delikvenci mladistvých. Dříve byla delikvence mladistvých na základě sociálního ekonomického statusu rodiny přisuzována pouze jedincům z nižších vrstev ale výzkum ISDR– 3 zjistil že k mladistvé delikvenci tíhnou i příslušníci střední i vyšší vrstvy. Ale přece jenom jedinci z nižších vrstev měli o něco vyšší skóre.

Prevalence delikvence (%)

Tabulka č. 1 Relativní příjem a jeho vztah k delikvenci

Relativní příjem	N	%	2+ delikventní činy	majetková delikvence	násilná delikvence
Nižší	111	5,3	37,3	27,3	18,5
O něco nižší	406	19,3	23,5	17,1	13,6
Stejný	632	30,1	13,1	10,5	10,4

⁶¹ MATOUŠEK, *Rodina jako instituce a vztahová síť*, str.126

⁶² MATOUŠEK, Encyklopedie sociální práce.

⁶³ Recenze monografie Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J. (2015): *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7387-860-3. Kazimír Večerka Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP)

O něco vyšší	586	27,9	21,8	10,7	15,0
Vyšší	365	17,4	26,1	13,9	17,9
Celkem	2099	100,0	21,0	13,3	13,9
Cramerovo V			0,15***	0,12***	0,08**

Pozn.: vážená data: platná procenta: ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$

Zdroj.: ISDR – 3

Úplnost či neúplnost rodiny je další faktor který může ovlivnit delikvenci v rodině neúplné je samozřejmě toto riziko vyšší. Neúplnost rodiny má za následek pohnutou kvalitu vztahů v rodině, neadekvátní rodičovskou výchovu a slabší dohled nad dítětem.

Prevalence delikvence (%)

Tabulka č. 2 Struktura rodiny a její vztah k delikvenci

Struktura rodiny	N	%	2+ delikventní činy	majetková delikvence	násilná delikvence
Úplná rodina	1369	65,5	18,2	11,3	11,4
Neúplná rodina	737	35,0	26,3	17,0	18,6
Celkem	2106	100,0	21,0	13,3	13,9
Cramerovo V			0,10***	0,08***	0,10***

Pozn.: vážená data: platná procenta: *** $p < 0,001$

Zdroj.: ISDR – 3

Rodinné prostředí může být ovlivněno řadou negativních faktorů které mohou narušovat psychickou pohodu dítěte, a to může mít za následek delikventní chování. Zdroj napětí může být v rodině ztráta blízké osoby nebo antisociální chování rodičů jako například domácí násilí, zneužívání návykových látek a jiné protispolečenské chování. Máme řadu negativních událostí, které můžou ovlivnit mladistvého jedince v rodině jako například úmrtí některého z rodičů, závažnou nemoc rodiče nebo blízké osoby, problémy s alkoholem nebo drogami, fyzické střety mezi rodiči, hádky, rozvod nebo odloučení. ⁶⁴

⁶⁴ ⁶⁴ Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J. (2015): Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7387-860-3

Tabulka č. 3 Závažné negativní události v rodině

	N	%	Chlapci (%)	Dívky (%)
Úmrtí některého z rodičů	77	3,7	3,6	3,8
Velmi závažná nemoc rodiče/blízké osoby	954	45,5	40,9	50,0
Problémy rodiče s alkoholem nebo drogami	165	7,8	6,3	9,3
Fyzické střety mezi rodiči	274	13,1	10,2	15,9
Opakující se vážné hádky mezi rodiči	540	25,8	20,7	31,0
Rodiče se rozvedli nebo odloučili	657	31,3	29,6	33,0

Pozn.: vážená data: platná procenta: signifikantní rozdíly mezi chlapci a dívkami vyznačeny tučně (chi – kvadrát test, $p < 0,05$)

Zdroj: ISDR – 3

Tabulka č. 4 Závažné negativní události v rodině a souvislost s delikvencí

Počet událostí	N	%	2+ delikventní činy	majetkové delikvence	násilná delikvence
0	658	31,3	14,8	7,9	9,6
1	732	34,8	19,4	12,5	13,5
2	376	17,9	27,9	17,6	17,2
3 a více	336	16,0	28,6	20,7	19,8
Celkem	2101	100,0	21,0	13,3	13,9
Cramerovo V			0,14***	0,14***	0,11***

Pozn.: vážená data: platná procenta: *** $p < 0,001$

Zdroj: ISDR – 3

Vztahy v rodině a charakter výchovy má podle všeho také vliv na delikventní chování.

Vztah dítěte k rodičům ovlivňuje míru delikvence.

Kvalitu vztahu mezi rodičem a dítětem hodnotí většina dětí jako pozitivní. V tabulce níže vidíme že 27% dětí hodnotí vztahy jako velmi pozitivní, 34% dětí jako velmi dobré a pouze 6% dětí jako špatné. Negativní vztah mezi dítětem a rodičem v tabulce ukazuje vliv na majetkovou delikvenci. Souvislosti můžeme vysledovat u rodinného zázemí, horšími vztahy v neúplných rodinách, negativními životními událostmi, považováním se dětí za chudší nežli ostatní a negativním hodnocením kvality vztahů v rodině. ⁶⁵

⁶⁵ Moravcová, Delikvence mládeže

Prevalence delikvence (%)

Tabulka č. 5 Vztah dítěte a rodičů a souvislost s delikvencí

Vztah dítěte a rodič	N	%	2+ delikventní činy	majetková delikvence	násilná delikvence
Výborný	563	27,0	14,3	7,9	10,6
Velmi dobrý	714	34,2	17,9	10,4	11,7
Dobrá	404	19,4	23,3	13,0	16,3
Spíše dobrý	281	13,4	30,1	24,7	18,2
(Spíše) špatný	125	6,0	40,8	29,8	24,4
Celkem	2087	100,0	21,0	13,3	13,9
Cramerovo V			0,18***	0,20***	0,11***

Pozn.: vážená data: platná procenta: *** $p < 0,001$

Zdroj: ISDR – 3

Rodičovský dohled je důležitý ve smyslu kontroly dítěte. Co dítě dělá ve volném čase a s kým, jak plní domácí úkoly a jak se navrácí domů je významný faktor ovlivňující mladistvou delikvencí v kriminologických teoriích i empirických výzkumech.

Prevalence delikvence (%)

Tabulka č. 6 Rodičovský dohled a souvislost s delikvencí

Rodičovský dohled	N	%	2+ delikventní činy	majetková delikvence	násilná delikvence
Vysoký	477	22,7	8,9	6,4	7,0
Zvýšený	937	44,7	19,0	12,0	11,6
Nižší	573	27,3	29,2	18,1	19,4
Nízký	110	5,2	48,1	30,5	36,3
Celkem	2089	100,0	21,0	13,3	13,9
Cramerovo V			0,23***	0,17***	0,20***

Pozn.: vážená data: platná procenta: *** $p < 0,001$

Zdroj: ISDR – 3

Jak můžeme v tabulce vidět dohled je celkově hodnocen jako vysoký kde 2/3 rodičů mají poměrně dobrý přehled o aktivitách a činnostech svých dětí. Nízká míra dohledu je zde ojedinělá ale přesto viditelná. Podobně kvalita vztahu s rodiči klesá i míra dohledu s věkem

dítěte. Souvislost se subjektivním příjmem rodiny se neprokázala. Přesto ale existuje silný vztah mezi rodičovským dohledem a kvalitou vztahů v rodině, souvislost úrovně dohledu se odráží do mladistvé delikvence. Ze koumaných rodinných faktorů, patří tento vztah k nejsilnějším. V tomto případě si můžeme také všimnout, že vztah je podobně silný jak pro majetkové, tak i násilné delikty. Výzkumy také identifikují jako významný rizikový faktor delikvence z oblasti rodiny ve stylu rodičovské výchovy, vyjadřování podpory a lásky nebo naopak odmítání, případně zanedbávání dítěte rodiči, fyzické trestání a nekonzistentní výchovné praktiky.⁶⁶

Tento výzkum přinesl spoustu potřebných informací k pochopení výskytu a vzniku mladistvé delikvence. Na základě tohoto výzkumu bychom mohli potvrdit že rodina a její zázemí má vliv na mladistvou delikvenci. Veškeré nežádoucí faktory, které se vyskytují při výchově dítěte, mají za následek odchylku v chování mladistvého jedince, která směřuje k deliktům.

I recenze na knihu, která obsahuje data z výše uvedeného výzkumu hovoří takto.“ *Studie přináší i některá závažná zjištění, která tušíme, ale jejich závažnost si ještě poměrně málo uvědomujeme. Mezi taková zjištění jistě patří, že 35 % rodin dětských respondentů je z různých důvodů strukturálně neúplných. Autoři – opření o teorie Travis Hirschie – se nás snaží správně uklidnit konstatováním, že „vztah mezi strukturou rodiny a delikvencí nemusí být nutně přímý – neúplná rodina může být pouze rizikovým faktorem ovlivňujícím kvalitu vztahů v rodině a rodičovskou výchovu, které se následně mohou odrazit v delikvenci“.* Nicméně data předkládaného výzkumu jednak naznačují přece jenom větší delikvenci dětí ze strukturálně neúplných rodin, jednak situace může být hypoteticky v realitě podstatně horší, budeme-li předpokládat, že narušené rodinné zázemí může způsobovat výraznější nepřiznané (např. vnitřně popřené) problémy dětí.“⁶⁷

Uvedené informace o příčinách mladistvé delikvence vesměs opakují stále to samé, a to že rodina má vliv na mladistvou delikvenci. Ať už mluvíme o funkcích, úplnosti nebo možnosti vzniku různých problémů a okolností ve kterých, rodina setrvává, vždy tyto skutečnosti mají za následek negativní vliv na dítě. Ten samozřejmě přerůstá v činy mladistvého jedince, které se dají označit za mladistvou delikvenci.

⁶⁶ Moravcová, Delikvence mládeže

⁶⁷ Recenze monografie Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J. (2015): Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7387-860-3. Kazimír Večerka Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP)

4 Výzkumné šetření

Tato část bakalářské práce se bude zabývat výzkumným šetřením. Uveden bude cíl výzkumného šetření, informace o oslovené skupině respondentů, výzkumné otázky, metoda získávání dat a interpretace získaných výsledků. Účelem je představit metodologii a seznámit čtenáře s výsledky výzkumu. Zda jsou mezi dotazovanými subjekty společné znaky a jestli je možné spatřit ve výchově rodiny a jejího zázemí nežádoucí vlivy na tento jev.

4.1 Metodologie a výzkumná strategie

Pro výzkum byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. Při výběru šlo o to, aby informátoři mohli interpretovat subjektivně vnímané dopady rodiny s co největší možnou volností. Výzkum se zabývá odpovědí na ZVO, jaký je Subjektivně přisuzovaný význam rodiny a rodinného zázemí ve vztahu k delikventnímu chování u mladistvých?

Co vlastně kvalitativní výzkum je? Hendl ve své knize uvádí že významný metodolog Creswell definoval kvalitativní výzkum takto: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“⁶⁸

Zkoumání byli mladiství delikventi, kteří jsou již nyní ve věku, kdy by se mohli ohlédnout za svými činy a smysluplně vysvětlit, zda zkoumaný význam rodiny měl důsledky na jejich chování.

4.1.1 Metoda sběru dat

Pro metodu sběru dat jsem si zvolil metodu dotazování. Zvolil jsem polostrukturovaný rozhovor, který směřuje k identifikaci výzkumných témat pomocí budoucích odpovědí respondentů. Polostrukturovaný rozhovor je založený na předpokladu že vytvořené otázky jsou srozumitelné a porozumí tomu, jak účastník chápe svět. Aktéry přijímáme jako rovnocenné účastníky výzkumu, s veškerým respektem k jejich pohledu. Na stejné téma se

⁶⁸ HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. str.46

dostávají od každého aktéra odlišné odpovědi. Tato metoda umožňuje směřovat pozornost na hlavní výzkumný zájem a získat tak výpovědi k tomu, aby výzkumník mohl naplnit cíle výzkumu.⁶⁹

Respondenti odpovídali na otázky velice stručně a okolnosti jejich osobního života, velice komplikovaly zodpovězení vytvořených polostrukturovaných otázek. I přes tyto komplikace bylo shromážděno dostatek dat k pokračování v kvalitativním výzkumu.

K vytvoření výzkumných otázek byli použity druhy otázek pro hloubkové rozhovory, které ve své knížce uvádí Jonathan A. Smith, Paul Flowers a Michael Larkin⁷⁰

Druhy otázek pro hloubkové rozhovory

- Deskriptivní - Můžete mi prosím říct, co děláte ve své práci?
- Narativní – Můžete mi říct, jak jste se k práci dostal?
- Strukturální – Takže jaké jsou všechny fáze v procesu odesílání objednávek?

- Kontrastní – Jaké jsou hlavní rozdíly mezi dobrým a špatným dnem v práci?

- Evaluativní – Jak se cítíte po špatném dni v práci?
- Cirkulární - Co si myslíte, že si váš šéf myslí o tom, jak děláte svoji práci?
- Komparativní - Jaký si myslíte, že by byl váš život, kdybyste pracovali někde jinde?

- Výzvy - Můžete mi o tom říct něco víc?
- Sondy – Co myslíte tím „nespravedlivé“?⁷¹

4.1.2 Metoda analýzy dat

Metoda analýzy dat bude postavena na základě hledání kategorií v obsahu a jejich struktur v rámci celkového kontextu. Tazatel tedy hledá vyjádření ke stejným tématům v rámci skupiny zvolených informátorů. Analýza získaných dat tak umožní porozumět strukturovaným obsahům toho, co nám a respondenti sdělují.⁷²

⁶⁹ MIŠOVIČ, Ján. Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor.

Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419- 285-2.

⁷⁰ SMITH, Jonathan A., Paul FLOWERS a Michael LARKIN. Interpretative phenomenological analysis : theory, method and research. First published. Thousand Oaks: Sage, 2009. 225 stran. ISBN 9781412908344.

⁷¹ Tamtéž str.60

⁷² Tamtéž

Při analýze dat metodou trsů, jsem nejprve důkladně pročetl veškeré výpovědi respondentů na mé otázky. Následně jsem začal vkládat komentáře do sebraných dat a začal tak tvořit kategorie témat, ve kterých jsem shledal společné znaky. Následovalo rozepsání kategorií a vložení úryvků z výpovědi respondentů. Následovala komparace z konceptuální části, ve které jsou uvedeny informace, úzce spojené s mladistvou delikvencí, a tedy s mými otázkami, které se vztahují k základní výzkumné otázce.

4.1.3 Výběr a představení respondentů

Bakalářská práce nese název subjektivně přisuzovaný význam rodiny a jejího zázemí ve vztahu delikventnímu chování mladistvých, volil jsem tedy pro můj výzkum osoby se zkušenostmi s pácháním deliktů. Při výběru aktérů bylo zpozorováno ztotožnění s touto metodou výběru. „*Prostý záměrný výběr představuje nejjednodušší variantu záměrného výběru. Spočívá v tom, že bez uplatnění dílčích specifických metod či strategií vybíráme mezi potencionálními účastníky výzkumu aktéry, kteří splňují určité kritérium nebo soubor kritérií vhodných pro účast ve výzkumu a současně s účastí také souhlasí*“. Při výběru mladistvých delikventů, byla pozornost zaměřena na jedince o něco starší, kteří se mohou alespoň minimálně ohlédnout za svými delikty. Pro kvalitativní výzkum byli zvoleni čtyři respondenti. Téma rodiny je pro většinu lidí dosti osobní. S ohledem na tuto skutečnost byli zvoleni respondenti z bližšího okolí výzkumníka. Subjekty by tímto mohli poskytnout informace, které jsou pro výzkum důležité s ohledem na validitu jejich odpovědí. Zkoumaní jedinci byli voleni na základě stejného věkového rozmezí a to mezi 26–29 lety. I přesto, že tito jedinci byli z blízkého okolí tazatele, jejich odpovědi nebyly zdaleka tak bohaté, jak se očekávalo. S ohledem na jejich osobní život, bylo velice složité zachytit respondenty ve stavu, kdy jejich odpovědi nejsou ovlivněny užíváním návykových látek. Téma rodiny otevřely poměrně lehce, odpovědi obsahově, i přes vzájemné vazby, byly velmi stručné a časově náročné. Udržet jejich pozornost k tématu chtělo více času a empatie, navracení k otázkám a požadované odpovědi se stále opakovalo. Jak jsem výše zmínil použil jsem polostrukturovaný rozhovor. Jakožto výzkumník jsem si zakládal na důvěře, kterou ve mně informátoři měli. Přístup byl spíše neformální, jelikož zde byli již zmíněné vzájemné vazby s respondenty, s touto skutečností bylo možné proniknout více do tohoto tématu, nebyla zde role cizince. Respondenti byli otevření a nepřevládala zde přehnaná pozitivní sebe prezentace. Roli výzkumníka provázela role zasvěcence, s

respondenty je navázán kontakt i při jiných než výzkumných aktivitách. Ve chvíli pokládání otázek, někteří oslovení jedinci změnili názor a nechtěli se v mém výzkumu angažovat. Bylo tedy potřeba vyměnit informátory.

Aktéři pro výzkumné šetření:

K01: muž, 28 let. Informátor K01 docházel ke kurátorovi mladistvých, následně byl i podmíněčně trestán.

K02: muž, 26 let. Respondent pouze docházel ke kurátorovi mladistvých trestní rejstřík má **však ale čistý.**

K03: muž, 27 let. Tento respondent docházel kurátorovi mladistvých, následně byl hospitalizován na detoxikační léčbu v PN. Byl také podmíněně trestán.

K04: muž, 29 let. Respondent jako všichni aktéři tohoto výzkumu docházel ke kurátorovi mladistvých, následně byl podmíněně trestán. V roce 2017 byl odsouzen k pětiletému trestu, propuštěn byl v prosinci a roku 2022.

Všichni respondenti za sebou mají páchaní delikventních a kriminálních činů. U všech můžeme zpozorovat konzumaci návykových látek a sociálně patologické jevy. Všichni respondenti jsou z jednoho maloměsta a navzájem se znají. Všichni respondenti dokonce spolu docházeli do stejné základní školy. Respondentovi K01 a K02, bylo doporučeno odejít na jinou základní školu. Respondent K03, jako jediný dochodil devítiletou školní docházku ve zmiňované základní škole a ve stejné části. O části mluvím kvůli respondentovi K04, který chodil na stejnou základní školu, ale byl přesunut do části školy, kde byla zavedena zvláštní škola. Respondent nebyl přesunut na základě intelektových vlastností ale kvůli prohřeškům proti školnímu řádu a jiným činům. Dalším společným znakem těchto aktérů, je udělení zhoršeného stupně chování při základní školní docházce.

Základní výzkumné otázky:

1. Jaký myslíš, že měla vliv tvá rodina na porušování zákonných nebo společenských norem chování?

V čem přesně tě to ovlivnilo?

2. Jaké si měl v době prvních delikventních činů rodinné zázemí?

3. Vyvíjel se vliv rodiny na tvé chování?

4. Jak se měnila struktura rodiny, ve které si vyrůstal a jaký myslíš že to na tebe mělo vliv při páchaní delikventních činů?

5. Popsal by si mi vliv rodiny na tvé chování v nějakých fázích?
6. Jak bys ty fáze charakterizoval.
7. Jaké myslíš že jsou rozdíly mezi dobrým vlivem rodiny a špatným vlivem rodiny na tvé chování?
8. Jak ses cítil, když se rodina takto vyvíjela / nevyvíjela?
9. Jak ses cítil doma v období, kdy si páchal delikventní činnost?
10. Jak myslíš že by to vypadalo, kdyby to doma fungovalo jinak?

4.2 Výstup Výzkumu

V této části bude provedena analýza dat formou utváření trsů, budou hledána společná témata v odpovědích respondentů.

4.2.1 Identifikované kategorie

Při odpovídání na mé otázky jsem detekoval několik témat, které budou níže uvedena.

- Časové údaje /určení období / časová osa

Tato kategorie nám nastíní, v jakém období mladiství delikventi zaznamenali první vliv rodiny na jejich mladistvou delikvenci. Respondenti se zde vztahují k uvedené době, kdy poprvé přišli do styku s prvními prohřešky proti společenským normám.

K01 „*Když jsem byl malej tak kolem 10 let*“.

K02 „*Taková klasika, seš malej bylo to ňáko na prvním stupni*“.

K03 „*už na prvním stupni se začali projevovat tyhle věci*“.

K04 „*někdy kolem devíti let, ségry to vzaly dobře a já to vzal za špatnej konec*“

Informátoři jsou si podle výpovědí vědomi časové osy a s ní, i vyvíjejícího se vlivu na jejich osobu a mladistvou delikvenci.

Respondenti uvádí že jejich první vnímané vlivy rodiny se pohybovali mezi 7 a 12 lety, což bychom z pohledu vývojové psychologie mohli definovat jako mladší školní období. Tato etapa může působit jako období nezajímavé, s osobností dítěte se totiž toho tolik neděje.⁷³

⁷³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

Opak je ale pravdou v tomto věku je dítě pomalu vtahováno do pubescence a toto období bývá uvedeno jako bouřlivé a plné emocí.

Některé, výzkumy ale ukazují že výchovné techniky nejsou zdaleka tak rozhodující pro mravní vývoj dítěte, jakožto každodenní skutečný a opakující se způsob interakce mezi členy rodiny. Místo kde si lidé mohou volně sdělovat svoje pocity a přání, dítě si zde snáze vyvíjí svou morálku. Prostě řečeno si dítě uvědomuje své činy, dobro a zlo. Pomáhá škodí a tím se tak snaží pochopit obecné mravní principy. Tam kde se vzájemnost pocitů nevyvine a každý si žije podle svého, vývoj morálního hodnocení dítěte ustrne na nižším stupni.⁷⁴

K01 „Řekl bych že určitě s přibývajícím věkem“

„Jak jsem stárnul začínal jsem víc chápat okolní děj, začínal jsem chápat ty jiskřičky v oku“.

K02 „No a pak jsem byl starší prostě už je ta automatika“

K03 „Jako asi jo, čím my bilo víc, tím to víc vnímáš seš starší“

K04 „Jak sem byl starší měl sem víc v píči no nic mě nedrželo takže tak“

Časová linie hovoří nejen o vývoji osoby ale i o vývoji vlivu rodiny. Jedinci s přibývajícím věkem více chápají své činy ale také je i s věkem stupňují.

Chronicky delikventní děti mezi 6 až 12 rokem u kterých byla detekována delikvence se následně ve značném počtu stávají dospělými delikventy a dospělými zločinci kteří se často mění v recidivisty. Jejich kriminální delikty je dostanou vícekrát před soud a jsou opakovaně uznáni vinnými.⁷⁵

➤ Dohled / pozornost rodičů / autority / vzory

Rodiče neudrželi autority a nevykázali potřebný dohled nad mladistvými jedinci. V jistých situacích to asi nebylo možné, kvůli nadměře pracovních povinností a s tím spojeným nedostatkem volného času na výchovu a dohled dítěte. Jelikož jsou všichni informátoři muži, absence mužského vzoru je určitý ukazatel, ve kterém bychom mohli shledat další faktor ovlivňující mladistvého.

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ NOVOTNÝ, Epidemie delikvence.

Důležitým úkolem rodiny je dohlížet na své dítě, pokud rodina neplní svou roli způsobem, který se od ní očekává, popřípadě pokud se v ní vyskytují nějaké problémy, a ne zcela standardní situace, může být asociální chování připsáno těmto skutečnostem.⁷⁶

K01 „*rodiče na mě neměli čas. Takže sem si čas vyplňoval sám*“

„*Rodiče držely spolu a měli nade mnou pevnou ruku, ale bráchové tam se to lámalo víc a víc jejich vliv se stupňoval a ty, jak říkáš delikventní činy přibývali a rodiče nic netušily*“.

K02 „*rodiče makali v hospodě pracovali neměli moc čas*“.

„*nikdo na tebe moc nedohlíží pak děláš co chceš*“

„*sralo se kde co s tátou furt nahovno máti naněj řvala on kalill mě to sralo něchtěl sem to poslouchat*“

K03 „*táta odešel a máma je na mě sama. Dělal sem píčoviny ve škole autorita učitelek šla do hajzlu*“.

Rizikovou společnost charakterizuje postrádání autorit, odkázanost na vlastní volbu, silný vliv masmédií, nadbytek veškerého zboží a nadprodukce informací. V této společnosti je tak přesunuta odpovědnost na jedince a za jeho volby. Jedinci hledají opory mimo rodinné či školní prostředí a disponují málem životních zkušeností.⁷⁷

„*cítil sem zlost vůči otci a neměl sem vzor tvl když ve dvaceti neumíš utáhnout zásuvku tak jeto na piču*“

Rozvrat rodiny provokuje traumata a pocity křivd, ty sice budou zapomenuty ale z nich vycházející emoční poškození, je nezvratné. Nejvíce zla přichází z rozvrácené či nefunkční rodiny. Většinou v těchto rodinách chybí dvoustranná autorita rodičů a s tím spjaté pozitivní dvojvzory. Rodičům hlavně chybí povědomí o tom, že nesprávnou výchovou mohou deformovat hodnotový systém a charakter dítěte a tím ho podnítit k provinování ve směru mladistvé delikvence.⁷⁸

K04 „*kámo asi jo dali nám volnost někdy kolem devíti let*“

„*táta ale nebyl vůbec doma furt v práci pak jezdil v kamionem a když byl doma tak já zdrhal*“

⁷⁶ FISCHER, Sociální patologie.

⁷⁷ MATOUŠEK, Encyklopedie sociální práce.

⁷⁸ NOVOTNÝ. Epidemie delikvence.

Pokud je působení rodiny a školy oslabeno a chování mladého jedince je v rámci delikventní skupiny odměňováno, odnáší si pak jedinec od delikventních členů skupiny/kamarádů hodnoty, postoje a techniky, které páčání delikventní činů podmiňují.⁷⁹

Nedostatek pozornosti vůči těmto jedincům je podle následujících témat ve vzájemné interakci k jejich chování. Jistou roli by v tom mohla hrát finanční stránka rodiny a její snaha ji finančně zabezpečit.

➤ Ekonomické hledisko rodiny / nedostatek financí / okolnosti spojené s financemi

Vytiženost rodiny ve vztahu k zabezpečení jejích členů po finanční stránce je určitě časově náročná. Atmosféra v takové rodině může být dosti frustrující.

V raných fázích výzkumu delikvence je kladen důraz na socioekonomické poměry v rodině a zvýšená kriminalita byla přikládána jedincům z nižších vrstev.⁸⁰

K01 „*Hele nebyli prachy, přišli jsme o hospodu doma kvůli prachům hrot, hádky, exekuce, nebylo to úplně růžový. Pak se to srovnalo. Pamatuju, jak táta kradl slepice, protože tejdén byli brambory s cibulí*“.

Děti i mladiství si často osvojují a přijímají negativní postoje svých rodičů.⁸¹

K02 „*táta prostě mastil automaty a pil, nebyly keše vid' na jídlo a jiný věci máti to vždycky nějak obstarala pamatuju se jak pak dělaly v masokombinátu a kradli tam i s tátou maso*“.

Může jít o mezigenerační spojitost k rizikovým faktorům. U každé další generace můžeme zaznamenat bydlení v nevyhovujícím prostředí, chudobou, patologické jevy, nebo časnou graviditu u svých rodičů.⁸²

K03 „*Začal sem krást a říkat že sem to koupil atk máma dělala co mohla si pamatuju spolužáci dostávali tágo a já 150 tak sem si to nakrad a prodal. Vycházeli jsme jen tak tak na jídlo bylo ale na oblečení ne. Žádný moc kapesný a věci telefon atd...*“.

„*velkej problém byl že na mě máma byla sama a měli jsme málo peněz ...*“

⁷⁹ Moravcová, Delikvence mládeže

⁸⁰ FISCHER Sociální patologie.

⁸¹ Tamtéž

⁸² BLATNÍKOVÁ, Predikce vývoje pachatele.

Mnozí mladiství delikventi začínají s proměňováním podle jejich interpretace tak že nepříznivé životní okolnosti je před nutily k těmto činům např emoční, hmotný nebo sociální nedostatek, přesvědčení o nespravedlnosti nebo s vedením staršími pachatelí.⁸³

K04 „*měli jsme všechno si to vyděl barák zahrada pohoda peníze byli zázemí jak říkáš*“

Jak jsem výše zmínil rodinné zázemí a socioekonomický status rodiny může mít vliv na delikvenci mladistvých. Dříve byla delikvence mladistvých na základě sociálního ekonomického statusu rodiny přisuzována pouze jedincům z nižších vrstev ale výzkum ISDR– 3 zjistil že k mladistvé delikvenci tíhnou i příslušníci střední i vyšší vrstvy. Ale přece jenom jedinci z nižších vrstev měli o něco vyšší skóre.

➤ Návykové látky / užívání návykových látek / střet s návykovými látkami

Výpověď respondentů, zahrnuje i styk s návykovými látkami a jejich užívání.

Nedostatečný dohled a přílišná volnost by mohla tomuto jevu napomáhat. V předešlém tématu času, bylo k přibývajícimu věku respondentů opakované téma drog. Jak jsem i výše zmínil, zastihnout respondenty ve stavu, kdy nebyli ovlivněni jakýmikoliv látkami bylo časově náročné.

I když cesta užívání návykových látek není úplně vhodná je tomu často tak. Lidé bývají nespokojení se svým osobním a profesním životem a tím se tak uchylují ke konzumaci návykových látek.⁸⁴

K01 „*tak mý bráchové nosily domů rance trávy a všeho možného oba byli pak i v krimu*“.
„*Začal jsem občas dunit, pak víc víš jak*“.
(dunit = užívat marihuanu s následným stupňováním a zkušeností i s jinými látkami)

Odsouzení matky, otce nebo sourozence, bez ohledu na jejich pohlaví, předpovídá odsouzení dalšího člena rodiny. Jakmile se v rodině nachází odsouzený člověk je veliká predikce opakování či nápodoby tohoto chování.⁸⁵

K02 „*děláš co chceš a hledáš neřesti chlast, cigára, tráva a jiný pičoviny*“

„*No a pak jsem byl starší prostě už je ta automatika nějaký hulení drogy mejdany*“

⁸³ NOVOTNÝ. Epidemie delikvence.

⁸⁴ KALINA, Kamil, a kol. Základy klinické adiktologie. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.

⁸⁵ Tamtéž

Užívání marihuany může mít za následek korelaci s dalšími výskyty problémového chování. Rizikové chování u dospívajících jedinců zahrnuje tři hlavní oblasti. Zneužívání návykových látek od požívání nikotinu přes alkohol marihuanu až ke konzumaci drog. Pak tu máme negativní jevy v oblasti psychosociální jako například agrese, delikvence, kriminalita ale může to být i autoagrese nebo suicidální chování. Jako poslední jsou to předčasný sexuální život, poruchy reprodukčního zdraví, střídání partnerů, pohlavní nemoci a nechtěná těhotenství.⁸⁶

K03 „Začala se kouřit tráva, a to byla vstupní brána do říše drog“.

„Jako asi jo, čím mi bylo víc, tím to víc vnímáš seš starší začalo se chlastat tvrdý drogy“

„Tak jsem začal hulit tím sem utíkal od problému po chvíli, přišly i tvrdý drogy, jelikož jsem měl kolem sebe hodně lidí, co tohle berou, nebylo to vůbec těžký do toho hned spadnout“.

V životě mladistvého jedince se často bere ohled pouze na tělesné zdraví, ale psychické zdraví bývá často až na druhé koleji. To, jak mladiství zvládají stres, emoce, starosti a jak řeší problémy. Uchylují se tak ke konzumaci návykových látek příčina závislosti na návykových látkách může být v tomto případě rozvod rodičů.⁸⁷

„Doma do mejch 17 nikdo nevěděl že drogy беру vymlouval sem se na psychicky problémy, a tak ale přišla toxická psychóza z perníku stalo se to přímo doma halucinace vidiny slyšiny a tenkrát moje rodina zareagovala nejlíp jak mohla odvezli mě do PN to jsem bral jako podraz, ale postupem času jsem viděl, že mě to vlastně zachránilo život“

K04 „Chlastali jsme, lítali po nocích hulilo se no a pak i tvrdý žrali sme piko a chodili v noci do jinech měst“

Uživatelé návykových látek se často dostávají do konfliktu se zákonem.⁸⁸

Příčinou užívání návykových látek může být zanedbávání dítěte, sexuální zneužívání, syndrom týraného nebo psychická deprivace. Vše je v důsledku negativního vývoje mladistvého jedince. Mladiství jedinec pak zastává protispolečenské chování, což znamená porušování sociálních a právních norem.⁸⁹

⁸⁶ LABÁTH, Riziková mládež

⁸⁷ JAMES, Alice a Louie STOWELL. V hlavě v pohodě: péče o duševní zdraví pro teenagery. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-256-2535- 4.

⁸⁸ KALINA, Základy klinické adiktologie.

⁸⁹ FISCHER, Sociální patologie.

➤ Toulání / únik od reality / únik od radiny

S opouštěním domova, se propojuje téma drog. Při rozhovorech bylo jasné, že tázané osoby raději trávili čas venku nežli doma. V rodinném prostředí se respondenti často necítili dobře. Kvůli nelibým pocitům v prostředí domova se tázaní jedinci uchýlovali raději k opuštění domova.

K01 „Podráždění bylo ve vzduchu tak sem zdrhal ven. Venku bylo líp“.

„Takže sem si čas vyplňoval sám, s bandou po vesnici, kde, co vemem, kde prolezem nákej opuštěnej barák“.

„Takže sem byl spíš venku než doma.“

K02 „něchtěl sem to poslouchat a byl rači pryč“

„lítáš prostě všude možně po sídlišti šmejdiš kde, co a jak“

„jo vždycky jsem se prostě sebral byl jsem venku fakt jsem prostě byl furt venku lítal“

Mladiství jedinci, kteří často chodí v noci ven, mají větší procento rizikovosti k páchání delikventních činů. Zde pak mají na mladistvého vliv možní delikventní kamarádi, se kterými jedinec může páchat delikventní činy. V období adolescence jsou vrstevnické skupiny mnohdy náhradní rodinou, která se stane prostředkem k sebehodnocení a formování mladistvého jedince. Neefektivní výchova, nízká rodičovská kontrola a neadekvátní trest v případě porušení pravidel a selhání vzdělávacího systému ve vztahu ke vštěpení mladistvému společenské normy, patří mezi nejčastější příčiny nízké sebekontroly. Jedinci s nízkou sebekontrolou mají sklony k agresivitě jsou nespolehliví a sobečtí.⁹⁰

K03 „mít kam utýct chlast u mě moc nebyl. Začadiš a je bezstarostnost“.

K04 „asi v těch zdrhačkách z domova“

„chodili v noci do jinech měst abych nemusel bejt doma“.

„těžko říct já chtěl bejt prostě venku táhlo mě to ven“

⁹⁰ Moravcová, Delikvence mládeže3

Mladiství, kteří mají doma rozvrácené rodinné prostředí a nefunkční vztahy mezi členy rodiny mohou tíhnout k tuláctví, malým trestným činům, a to s tím, že mladý jedinec nebere žádný ohled na protizákonný charakter těchto činností.⁹¹

Nejvýznamnější motivy a spouštěcí mechanismy jakožto příčiny vedoucí nezadržitelně k delikventním činům, stejně jako důvody delikventovi psychické nevyzrálости, lability a deformace, je vždy nutno hledat už ve velmi raném dětství. Např. v delikventově rodinné, zdravotní či sociální anamnéze, přičemž obdobnou pozornost, jakou věnujeme delikventnímu jedinci, bychom měli věnovat také jeho nejbližším osobám⁹²

Podle výpovědí respondentů a následné komparace s konceptuální částí, byly propojeny společné znaky významu a vlivu rodiny na mladistvou delikvenci. Výzkum ukázal společné znaky z již proběhlými výzkumy. Tato práce tím tak potvrzuje tyto zjištění. Potvrdilo se to, že mladistvá delikvence začíná již v útlém věku a následně se tento proti společenský jev může nadále vyvíjet.

4.3 Diskuze

Výzkumná část splnila svůj cíl a nastínila pohled tázaných respondentů na jejich přisuzovaný význam vlivu rodiny a jejího zázemí na mladistvou delikvenci. Při porovnání konceptuální a empirické části si dovoluji říci, že můžeme zpozorovat společné znaky, které byly uvedeny, jako možné příčiny delikventního chování mladistvých. I přes individualismus každé rodiny můžeme spatřit společné znaky i mezi respondenty. Ekonomicko zabezpečovací funkce rodiny nebyla u většiny respondentů zcela zastoupena a její selhání vykazovalo delikventní činy. Můžeme zpozorovat že patologické jevy a sociální nápodoba rodiny, se odráží v mladistvých členech rodiny. Střet členů rodiny, kteří absolvovali výkon trestu s mladistvým, jak bylo uvedeno v konceptuální části, ovlivnilo aktéra K01. Dále užívání marihuany a celkové zneužívání návykových látek. Podle výpovědí respondentů přispívá k odchylce od chování většinové společnosti. V našem případě tedy odchylku, ve smyslu delikventního chování. Neúplnost rodiny a postrádání autorit, jakožto další možná příčina delikventního chování, byla v odpovědích na výzkumné otázky také zmíněna. Kategorizace výpovědí aktérů kvalitativního výzkumu již nesla pojmy, které jsou zmiňovány v odborné literatuře ve spojení s mladistvou delikvencí,

⁹¹ ČONKA. Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevence.

⁹² NOVOTNÝ, Epidemie delikvence

případně kriminalitou. Podobné znaky, které mají za následek mladistvou delikvenci, můžeme zpozorovat ve výzkumu ISDR – 3.

Závěr

Cílem této práce bylo odpovědět na základní výzkumnou otázku. Základní výzkumná otázka zněla: Subjektivně přisuzovaný význam rodiny a rodinného zázemí ve vztahu k delikventnímu chování u mladistvých. Podle komparace empirické a konceptuální části se zdá že význam rodiny a rodinného zázemí má vliv na páchaní delikventních činů mladistvých. Tím tedy bylo odpovězeno na ZVO.

Konceptuální část vymezila pojmy a uvedla potřebné definice, struktury a kategorizace, které bylo potřeba uvést při zkoumání subjektivně přisuzovaného významu rodiny a jejího zázemí na mladistvou delikvenci. Nejdříve v této práci bylo potřeba pochopit co vlastně rodina je a jak funguje. Dále samozřejmě pochopit co již několikrát zmíněná delikvence vlastně je a jak na tyto pojmy nahlíží odborná literatura.

Výzkumná část si dala za cíl obohatit čtenáře o výpovědi informátoru. Výzkumná část poté uvedla způsob výzkumu, který byl zvolen pro tuto práci. Způsob kvalitativního výzkumu. Následoval výběr respondentů a operacionalizace výzkumných otázek. Výzkum provázeli nečekané komplikace ve sběru dat. Data však i přes tyto komplikace byla získána. Následně výpovědi byly seskupeny metodou utváření trsů.

Odborná literatura, internetové články a výpověď všech respondentů nám poskytla potřebné informace k tomuto tématu a přispěla tak k vytvoření této práce. A odpověď na základní výzkumnou otázku.

Do rodiny se narodíme a nikdo z nás si jí nevybírám a nemůžeme tak ovlivnit náš vývoj a prvotní názor na to co je dobré a co je zlé. Jsem rád že jsem si zvolil toto téma, jelikož k němu mám blízko a není mi cizí. Jak jsem zmínil v úvodu, mladistvá delikvence je jev, s kterým se setkáváme každý den. Každý z nás jistě zná nějakého mladistvého delikventa. Pochopit mladistvého delikventa není jednoduché ale však ne nemožné. Předsudky a celkový tlak společnosti může předčasně jedince odsoudit a tím mu tak vydláždí cestu ke stupňující se delikvenci a následně kriminalitě. Bylo velice zajímavé dotazovat respondenty, kteří jsou z mého blízkého okolí a máme spolu společné vazby. Vidět tak propojení veškerých možných příčin v praxi, v průběhu let a následně s odstupem času zjistit pohled osob, které byli a jsou tímto protispolečenským jevem ovlivněny. A rodičovství je velmi nelehká záležitost a každý se ho zhostí po svém. Je však nanejvýš jasné že k výchově dítěte by se mělo přistupovat nanejvýš obezřetně a s jistou dávkou

zkušeností. Jelikož nesprávný přístup k výchově může mít za následek mladistvou delikvenci.

Seznam literatury

- BLATNÍKOVÁ, Šárka a Karel NETÍK. Predikce vývoje pachatele. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. Studie. ISBN 978-80-7338-075-5.
- BRUCKNEROVÁ, Eva. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-848-2.
- ČONKA, Peter a Andrea ČONKOVÁ. Kriminalita mladistvých a možnosti jej prevencie. Pedagogika (Trnava) [online]. Slovak Educational Research Society, 2015, (3), 160-175 [cit. 2023-04-20]. ISSN 1338-0982.
- DUNOVSKÝ, J.a kol.: Sociální pediatrie. Grada – Avicenum, Praha 1999, 279 str. ISBN80-7169-254-9.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Speciální pedagogika: edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008, 205 s. ISBN 978-807-3870-140.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1168-3.
- JAMES, Alice a Louie STOWELL. V hlavě v pohodě: péče o duševní zdraví pro teenagery. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-256-2535- 4.
- JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0
- KALINA, Kamil, a kol. Základy klinické adiktologie. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1411-0.
- KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- LABÁTH, Vladimír. Riziková mládež Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Série učebnic pro obor sociální práce. ISBN 80-85850-66-4.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- LOVASOVÁ, Lenka, Rodinné vztahy, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, ISBN 80-86991-66-0
- MADAR, Zdeněk a kol. Slovník českého práva. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-377-7

- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-226-2
- MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-19-9.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-825-8.
- MATOUŠEK, Oldřich, a kol. Encyklopedie sociální práce. Vyd.1 Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
- MIŠOVIČ, Ján. Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.
- Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J. (2015): Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7387-860-3
- MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008, Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, sv. č. 112. ISBN 978-802-1045-507.
- PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ. Pedagogický slovník. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8
- SEKOT, A.: Sociologie v kostce. Paido, Brno 2006, ISBN 80-7315-126-X.
- STŘELEČEK, Stanislav. Rodina jako výchovný činitel. In Studie z teorie a metodiky výchovy II. Střelec, S. (ed.). Brno: Masarykova univerzita, MSD, 2005. ISBN 80-210-3687-7.
- SMITH, Jonathan A., Paul FLOWERS a Michael LARKIN. Interpretative phenomenological analysis : theory, method and research. First published. Thousand Oaks: Sage, 2009. 225 stran. ISBN 9781412908344.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0696-5.
- SMITH, Jonathan A., Paul FLOWERS a Michael LARKIN. Interpretative phenomenological analysis : theory, method and research. First published. Thousand Oaks: Sage, 2009. 225 stran. ISBN 9781412908344.

Internetové články

CABLOVÁ, Lenka a Michal Miovský. rizikové a protektivní faktory v rodině, které predikují užívání alkoholu u dětí a dospívajících/Risk and protective family factors predicting alcohol use among children and adolescents. *Československá psychologie* [online]. Praha: Institute of Psychology, Academy of Science, 2013, 57(3), 255 [cit. 2023-04-19]. ISSN 0009-062X.

Mezinárodní klasifikace nemocí. *MKN-10* [online]. 2023 [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F91> (Jsem si vědom nové klasifikace nemocí MKN-11 v době vytváření této práce však ještě nebyla zveřejněna, a tudíž je použita klasifikace MKN-10.)

Recenze monografie Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J. (2015): *Delikvence mládeže: Trendy a souvislosti*. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7387-860-3. Kazimír Večerka Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP)

SIRKOVSKÁ, Monika. Modely rodiny a štyly výchovy. *Slovenský národopis* [online]. Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, 2011, 59(3), 282-300 [cit. 2023-04-19]. ISSN 1335-1303. Začátek formuláře

ŠPAČEK, Ondřej, Jiří ŠAFR a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. *Rodiče a výchova 2010: Závěrečná zpráva z výzkumu.*,

https://is.muni.cz/el/ped/podzim2013/SP7MK_MTO2/46631648/Text_A_JEN_DO_STRANY_8_Rodice_a_vychova.pdf [online]. 2010 [cit. 2023-04-20].